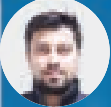

فروش آب به ثمن بخش

شیوه تعرفه گذاری وزارت نیرو برای آب تحویلی از دشت های ممنوعه و ممنوعه بحرانی، سبب نگرانی بسیاری از کارشناسان این حوزه شده است

گزارش روز

پایان بومسازانه

«قدر زر، زرگر شناسد؛ قدر گوهر، گوهری» ضرب المثلی است که حتما بارها شنیده‌اید و در مقام مقایسه برای ارزش گذاری چیزی توسط فردی که ارزش واقعی آن را می‌داند، استفاده کرده‌اید. اما تجربه نشان داده است که برخی از این ضرب المثل های مشهور، در دنیای واقعی، چندان هم درست از آب در نمی‌آید و نمونه‌های نقض آن بدجور توی ذوق آدم می‌زند؛ مثل همین نگاه مسئولان آبی به ارزش گذاری این مایع حیاتی که نشان می‌دهد نه قدر گوهر آب را می‌دانند نه زرگر خوبی برای سنجش این دارایی بی نظیر هستند. گواهی آن را نیز می‌توان در متن پیش نویس نرخ نامه جدید وزارت نیرو برای قیمت آب دید که مثل همیشه کم لطفی عجیبی به منابع آبی به ویژه سفره های آب زیرزمینی در قیاس با منابع سطحی شده است. وزارت نیرو در پیش نویس نرخ نامه جدید خود، تعرفه های متفاوتی را برای آب سطحی و زیرزمینی پیشنهاد داده است؛ ۱۰ فصل و ۱۰ ردیف. نرخ آب تحویلی از دشت های آزاد، ممنوعه و بحرانی در این پیش نویس، بسیار ارزان تر از آب تصفیه شده از خطوط انتقال تعریف می‌شود. این طرح که با هدف به روز رسانی بهای آب تدوین شده است، با تعیین نرخ ارزان تر برای منابع زیرزمینی، نگرانی کارشناسان را درباره افزایش برداشت بی رویه از دشت های خشک کشور به ویژه دشت های تفتیده نیمه شرقی، برانگیخته است.

نگاهی به تعرفه ها در نرخ نامه جدید

وزارت نیرو در جدولی پیشنهادی، بهای آب را براساس نوع منبع، سطح تصفیه و وضعیت دشت های زیرزمینی به روزرسانی کرده است که خود نشان دهنده شکافی عمیق میان آب شرب و آب خام است. برپایه این پیش نویس، بهای هر مترمکعب آب تصفیه شده در محل تحویل از خطوط انتقال و طرح های تحویل آب در محل، ۱۴ هزار و ۳۰۰ تومان تعیین شده است، در حالی که تعرفه آب تصفیه نشده از همین خطوط، فقط ۱۱ هزار و ۴۰۰ تومان است.

برای برداشت از آب های سطحی نیز به ازای هر مترمکعب از منابع تنظیم شده (سدها و شبکه ها)، مبلغ ۱۰ هزار و ۱۰۰ تومان و از منابع تنظیم نشده، ۷ هزار و ۱۵۰ تومان پیشنهاد شده است.

در بخش آب های زیرزمینی، تعرفه ها بر مبنای طبقه بندی دشت های سه گروه آزاد، ممنوعه و ممنوعه بحرانی تفکیک شده اند. نرخ پایه برای آب برداشتی از دشت های آزاد ۲ هزار و ۸۶۰ تومان، برای دشت های ممنوعه ۴ هزار و ۲۹۰ تومان و برای دشت های ممنوعه بحرانی، ۵ هزار و ۷۲۰ تومان به ازای هر مترمکعب در نظر گرفته شده است. همچنین این نرخ به منظور برداشت آب زیرزمینی در شهرک ها و نواحی صنعتی، برای دشت های آزاد ۱۴۳۰ تومان، برای دشت های ممنوعه ۲ هزار و ۱۴۵ تومان و برای دشت های ممنوعه بحرانی، ۲ هزار و ۸۶۰ تومان در نظر گرفته شده است.

مسئله، حق نظارت است، نه آب بها

و اگر بیشتر مصرف کردید، جریمه پرداخت کنید.

● بیلان منفی یک میلیارد مترمکعبی

اما مشکل اصلی جای دیگری است. ۸۰ درصد مصرف آب در استان، مربوط به کشاورزی است. عدد مصرف در استان حدود ۴ میلیارد مترمکعب است. بیلان بلندمدت کسری مخزن، نزدیک هزار میلیون مترمکعب است؛ یعنی یک میلیارد مترمکعب.

به گفته برغمندی، تفکیک مصرف سالانه آب استان به این شکل است: کشاورزی ۸۱/۳ درصد، شرب و بهداشت ۱۷/۷ درصد، صنعت ۱۶/۶ درصد و خدمات ۳/۴ درصد. از نظر حجمی، براساس آخرین اطلاعات سال آبی ۱۴۰۴-۱۴۰۳، مصرف آب زیرزمینی ۳/۸ میلیارد مترمکعب و مجموع مصرف آب استان، ۴/۳ میلیارد مترمکعب در سال است. او به سؤال «از میزان آبی که مصرف می‌شود، چقدر دوباره به سفره برمی‌گردد»، چنین پاسخ می‌دهد: در بخش کشاورزی و در اراضی، وقتی بیلان حساب می‌شود، درصدی برای آب برگشتی در مزارع سنتی در نظر گرفته می‌شود؛ چراکه بحث نفوذ آب وجود دارد. عدد دقیقش را در ذهن ندارم اما بین ۱۰ تا ۳۰ درصد بسته به منطقه است. در بخش شرب نیز بیشتر آب برمی‌گردد.

آیا راه حل، در متناسب سازی قیمت در بخش کشاورزی است؟ برغمندی یک مثال می‌زند. می‌گوید: چند سال پیش، نماینده بخش آب یکی از کشورهای توسعه یافته که برای نشستی به ایران آمده بود، گفت که در بخش مصرف آب آن کشور، هم ابزار قیمت گذاری و هم ابزارهایی مثل کاهش تلفات، ترویج کم مصرفی و استفاده از آب های بازیافتی را در طرح های تحقیقاتی و عملی خود به کار برده اند. درحقیقت فقط قیمت بر مصرف، اثر نگذاشته است. گاهی مصرف کننده می‌گوید پولش را می‌دهم و برایم می‌آورد، پس به اقتصاد آب کمک می‌کند، اما وقتی مجانی یا با قیمت خیلی ناچیز باشد، به مصرفی برایش تبعات ندارد.

به گفته او، سؤال دیگر این است: «کشاورز واقعا چه محصولی می‌کارد؟» فرض کنید با نرخ ۱۰ هزار تومان، آب برداشت می‌کند. باید ببینیم او این را به باغ ویلاها فروخته یا گندم کاشته است؟ اگر محصول میوه و محصولات باارزش کاشته، آیا آن را طوری بسته بندی کرده است که ضایعات ۰ درصدی نداشته باشد یا در انبارها و مبادین بار، تبدیل به ضایعات نشده باشد؟

می‌گوید هر کالایی که مجانی باشد، بد مصرف می‌شود. او ۱۹ سال به عقب برمی‌گردد؛ به قبل از سال ۱۳۸۶ که مصرف آب برای بخش کشاورزی، کاملا رایگان بود و کشاورزان برای برداشت هزاران مترمکعب آب از دل زمین، همین ارقام کم امروز را هم پرداخت نمی‌کردند. می‌گوید کشاورزان به خاطر مجانی بودن آب چاه، بیست و چهار ساعته و ۲۴۵ روز سال، پمپ را روشن نگه می‌داشتند. کشاورز می‌گفت اگر این پمپ را خاموش کنم، خسارتی که بابت تأسیساتم می‌بینم، بیشتر از این است که آب همین طور هدر برود. آب از جوی قنات به پایین دست می‌آمد و تلف می‌شد.

معاون برنامه ریزی شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی با این حال در پاسخ به سؤال نخستمان درباره پیش نویس نرخ نامه وزارت نیرو، به جوابی ای که دفتر قیمت گذاری این وزارتخانه در این زمینه منتشر کرده است، اشاره می‌کند و می‌گوید: براساس پاسخ این دفتر، تعرفه های آب صرفا براساس چارچوب قوانین بالادستی از جمله ماده ۳۳ قانون توزیع عادلانه آب، تعیین شده است. نرخ آب برای بخش های مختلف با توجه به نحوه استحصال و مصرف، تعیین و پس از تصویب شورای اقتصاد وصول می‌شود. براساس بند «الف» ماده ۳۳، در مواقعی که استحصال آب به وسیله دولت انجام می‌شود و آب به صورت تنظیم شده در اختیار مصرف کننده قرار می‌گیرد - همان آب سطحی - نرخ آب با در نظر گرفتن هزینه های جاری از تحویل، مدیریت، نگهداری، تعمیر و بهره برداری محاسبه می‌شود. براساس بند «ب» همان ماده، در مواقعی که استحصال آب توسط دولت انجام نمی‌گیرد - آب های زیرزمینی که معمولا مالک چاه دارند - نرخ آب صرفا به ازای خدمات نظارتی تعیین می‌شود.

برغمندی تأکید می‌کند: تعرفه های مندرج در جدول اخبار منتشر شده، مربوط به آب بهای صنایع کم آب بر است. بهای آب سایر صنایع کم آب بر از آب متعارف استفاده نمی‌کند. به استناد جزء «ب» ماده ۳۹ قانون برنامه هفتم پیشرفت، قانون گذار برای آب زیرزمینی محصولات آب بر، ارزش اقتصادی را ۷۰ تا ۸۰ هزار تومان تعیین کرده است. برای صنایع، قانون به صراحت قیمت گذاشته است و وزارت نمی‌تواند غیر آن، رقمی تعیین کند. قانون براساس کنتر گشته است که این میزان آب را با این قیمت بدهید

مجتبی برغمندی، معاون برنامه ریزی شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی، اما می‌گوید این روش قیمت گذاری اصلا جدید نیست و چند سالی است که دارد به همین شکل رقم می‌خورد. برغمندی توضیح می‌دهد که ماجرا از ماده ۳۳ قانون توزیع عادلانه آب می‌آید؛ همان جا که بحث قیمت گذاری عادلانه را پیش می‌کشد. براساس این ماده، جایی که آب توسط خود مصرف کننده استحصال می‌شود، دولت فقط «حق النظاره» می‌گیرد. اما هر جا دولت هزینه کرده باشد، سد ساخته باشد یا خط انتقال کشیده باشد، آب بها دریافت می‌شود. بابت خدمات ذخیره، انتقال و تصفیه هم، ضرایبی روی هزینه تمام شده محاسبه می‌شود و بعد تخفیف هایی می‌آید تا یارانه به بخش های مختلف برسد.

او می‌گوید بحث در این زمینه، اصلا مقایسه آب زیرزمینی و سطحی نیست. در بخش آب زیرزمینی، آب بها دریافت نمی‌شود، بلکه این مبلغ به عنوان حق النظاره در نظر گرفته می‌شود. البته تعرفه آن ناچیز است و آن هم برگرفته از حکم قانونی است؛ به معنای دیگر، قانون گذار می‌تواند در لوائح خود این مبلغ را تغییر دهد. برغمندی بر این نکته هم تأکید می‌کند که این ارقام در سال های گذشته، بسیار کمتر از رقم های کنونی بوده است. با تصویب شورای اقتصاد، الان عددی که می‌بینیم، بسیار بهتر شده است؛ وگرنه اجزای قبلی، رقم بسیار پایین تری داشت و تفاوت قیمت قبلا شاید در حدود ۴۰، ۳۰ تومان بود.

او ادامه می‌دهد: در همین راستا، ارزش آب سطحی را بابت طرح های اجرا پذیر که از محل اعتبار دولتی ساخته شده اند، قیمت گذاری کرده اند. میانگین قیمت حق النظاره را هم با الگویی برگرفته از خدمات نظارت بر تعادل بخشی و حفاظت دشت به دست آورده و برای بخش صنعت ابلاغ کرده اند.

● قیمت آب کشاورزی، کمتر از بخش های دیگر

معاون برنامه ریزی شرکت آب منطقه ای خراسان رضوی این نکته را هم می‌گوید که در قانون برای بخش کشاورزی، رقم آب زیرزمینی خیلی کمتر از این است؛ چیزی حدود ۶۰۰ تومان. برغمندی در پاسخ به این سؤال که با علم به این موضوع، چرا موضوع اقتصاد آب جدی تر گرفته نمی‌شود، پاسخ روشنی دارد:

اشتباهات زیاد در حکمرانی آب

به آب دسترسی داشته باشند و در نتیجه، اثرات آن در بیماری های مزمن اقتصاد کلان مانند تورم و کسری بودجه، ظاهر می‌شود. علوی مقدم ادامه می‌دهد: اما از یک منظر دیگر، آیا مشکل در این تعرفه ناچیز، چند هزار تومانی است و آیا با افزایش آن و نزدیک کردنش به هزینه های طرح های تأمین آب، مسئله حل می‌شود؟ پاسخ، قطعاً منفی است. این کار نه در توان حکمران است نه حلال مشکل پیچیده مدیریت آب کشور. آنچه شما به عنوان رسانه و یک شهروند عادی مصرف کننده آب از این اختلاف چشمگیر در این دو نرخ می‌بینید، درست و بجاست و تصویر نسبتاً تمام نمایی از مشکل عمیق در حکمرانی آب در این سرزمین است.

● بی توجهی به اقتصاد آب؛ عاملی برای ناترازی

او در پاسخ به این سؤال که آیا همین روند نرخ گذاری و بی توجهی به اقتصاد آب، یکی از مهم ترین مشکلات امروز ما در حوزه ناترازی به حساب نمی‌آید، می‌گوید: همین طور است؛ بخشی از مشکل که بخش بزرگی هم هست، در اقتصاد آب نهفته است، اما مسئله

محمد رضا علوی مقدم، رئیس پژوهشکده محیط های خشک دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، هم درباره نرخ نامه پیشنهادی می‌گوید: اصولا مقایسه این تعرفه با هزینه انتقال طرح های تأمین آب که منجر به مقایسه ارقام با مرتبه چند هزار تومان با ارقام با مرتبه چند صد هزار تومان می‌شود، از دو جنبه تأمل برانگیز است. در نگاه نخست، نشان دهنده آن است که آب چقدر رایگان در نظام دولتی آب، واگذار شده است. یعنی حکمران از سویی طبق قانون توزیع عادلانه آب، خود را در جایگاه مدیریت و حتی مالکیت آب گذارده و حکمرانی محلی را ساقط کرده و خودش را بر جای مدیریت محلی نشانده است و از سویی، همان حکمران توان آن را ندارد که بر آنچه ادعای مدیریت یا حتی مالکیت دارد، ارزش گذاری واقعی کند و آب را با ارقامی در مرتبه چند هزار تومان بر مترمکعب واگذار می‌کند.

او می‌افزاید: سپس همین حکمران، زمانی که می‌خواهد آب شرب و بهداشت شهرها را تأمین کند، آن را با هزینه هایی در مرتبه چند صد برابر تأمین می‌کند و از چند سو، یارانه پنهان پرداخت می‌کند تا شهروندان با قیمت متعارف و قابل تحمیلی

